

CERCETAREA ETNOGRAFICĂ ȘI MUZEUL DE ETNOGRAFIE — CERINȚE IMPERIOASE ÎN JUDEȚUL BACĂU

GEORGETA STOICA

Cu cinsprezece ani în urmă orașul Bacău se număra printre cele mai sărace așezări citadine sub raport muzeistic. Cercetătorul sau călătorul obișnuit care dorea să știe câte ceva despre trecutul sau realizările contemporane era obligat să se informeze pe căi lăturalnice sau să viziteze monumentele istorice din împrejurimi. Și iată că în prezent datorită muncii neobosite și entuziaste a unui colectiv de muzeografi, înțelegerii și sprijinului organelor locale de partid și de stat, în Bacău se află un muzeu de istorie, un muzeu de artă și un muzeu de științe naturale, organizate după cele mai moderne criterii muzeografice. Cele trei muzee pun la dispoziția marelui public și a specialiștilor un material bogat și interesant din județul Bacău cu ajutorul căruia se conturează specificul zonei pe plan istoric sau artistic, din punct de vedere al florei sau al faunei. Din acest ansamblu lipsește doar un muzeu de etnografie.

Orice om, orice familie, orice comunitate umană au tradiții care le definesc în raport cu alți oameni, cu alte familii, cu alte comunități umane. Aceste tradiții dacă sînt foarte vechi, nu se mai păstrează decît sub formă de vestigii mai mult sau mai puțin ruinate, mai multe sau mai puțin acoperite cu straturi de pămînt sau de construcții rezultate din activitatea umană mai recentă. Sarcina regăsirii acestor vestigii, identificării, explicării și punerii lor în valoare a revenit arheologilor din Bacău. Muzeul de arheologie adăpostește și prezintă publicului documentele descoperite în acest fel.

Anumite tradiții s-au transmis peste secole, altele dimpotrivă sînt mai recente și aparțin strămoșilor noștri direcți. Ele sînt adesea încă vii, dacă nu în viața cotidiană măcar în memoria bătrînilor comunității. Ele sînt mai complexe decît cele pe care le relevă arheologia, deoarece ele vorbesc : obiectele nu sînt moarte, ci asociate unui context. Ele aparțin etnografiei.

Arheologia și etnografia pot fi considerate două aspecte ale aceleași științe, care studiază viața omului și a societății. Importanța lor este similară.

Trebuie să recunoaştem însă că arheologia ca disciplină a fost mai de timpuriu organizată şi datorită unor descoperiri spectaculoase, mai cunoscută. Etnografia mai puţin apreciată pînă în curînd, mai puţin înţeleasă în afara cercurilor de specialişti ar trebui să se bucure de aceeaşi popularitate ca arheologia şi chiar s-o depăşească, deoarece aşa cum am văzut este mai vie.

Pe plan internaţional însă se constată dimpotrivă — aşa cum rezultă din raportul reuniunii ICOM ținut la Bagdad în 1967 — două fenomene simultane :

- snobismul pentru „arta primitivă“ sau pentru „pitoresc“, care se manifestă în cadrul publicului din ţările cu nivel economic foarte ridicat ;
- dispreţul mai mult sau mai puţin mărturisit faţă de aceste vestigii în ţările slab dezvoltate sau în curs de industrializare

În primul caz este vorba de necunoaşterea şi incapacitatea de a aprecia adevăratele valori umane. În al doilea caz este vorba de un traumatism cultural, născut din prăpastia care se deschide tot mai adînc între trecutul obscur şi viitorul şi pe care tineretul mai ales, îl doreşte prezent.

Cunoaşterea, aprecierea valorilor tradiţionale trebuie să apropie popoarele şi să constituie un mijloc de legătură între trecut şi viitor, ambele fiind faţete ale aceluiaşi viitor uman.

Admiţînd punctul de vedere exprimat mai sus, trebuie să admitem de asemenea necesitatea imperioasă de a colecţiona în vederea conservării şi punerii lor în valoare, spre profitul publicului şi al specialiştilor, obiectele aparţinînd culturii materiale şi spirituale populare care formează obiectul etnografiei. Este un adevăr repetat adesea, atunci cînd se vorbeşte despre transformarea rapidă, adesea radicală a oraşelor şi satelor din ţara noastră. Această transformare a avut loc într-un ritm foarte intens şi în judeţul Bacău şi duce pînă la urmă la dispariţia mai mult sau puţin rapidă a tot ceea ce nu este modern, adică a tradiţiilor, a producţiei artistice populare, a costumelor, etc. Această transformare se petrece în favoarea unei civilizaţii de tip universal care prezintă avanagii incontestabile dar care uneori poate să nu aibă rădăcini în tradiţie.

În cele mai multe ţări industrializate din Europa şi America, etnologia este pe cale să se confunde cu arheologia. Dacă în ţara noastră procesul nu este încă atît de avansat el este totuşi rapid aşa că ne rămîn puţini ani pentru prezervarea patrimoniului cultural tradiţional de valoare inestimabilă pe care-l avem, dar care pierde pe zi ce trece tot mai mult. Este suficient să amintim anumite regiuni ca Valea Jiului, Hunedoara, Bicăz, Săvineşti, Oneşti, ş.a., unde industrializarea a dus la modificarea vieţii însăşi, o oraşelor şi satelor, unde obiectele şi uneltele tradiţionale ale vieţii cotidiene au fost înlocuite în cîtiva ani cu obiecte de factură industrială, conform noilor cerinţe.

În judeţul Bacău, unde dezvoltarea industriei şi transformarea socialistă a satului încep să intre şi ele în tradiţie, fenomenul devine în mod special foarte acut. La aceasta se adaugă problema contactelor directe dintre turişti sau colecţionari cu populaţia.

Evident nu expunem aceste fapte pentru a încerca să oprim progresul în vederea renașterii sau conservării trecutului, nici pentru a pune la îndoială avantajile acestor transformări pentru binele omului. Dorim numai să subliniem cu mai multă tărie că tradițiile, cunoașterea lor, conștiința valorilor, fac parte din acest mod de viață mai bun, din acest umanism pe care socialismul îl oferă omului. De aici rezultă necesitatea cercetărilor etnografice și a organizării unui muzeu etnografic în județul Bacău.

Cercetarea etnografică este o misiune foarte nobilă care trebuie înțeleasă și din alt unghi de vedere.

Etnografia nu este o știință a trecutului, o știință a ceea ce moare și și dispăre fără încetare în societate. Studiind cultura populară dintr-o zonă, ea caută mai întâi rădăcinile istorice și aspectele cele mai arhaice, pentru a putea înțelege prezentul. În același timp etnografia se ocupă în egală măsură de fenomenele care anunță și pregătesc viitorul.

Sarcina etnografului nu încetează niciodată. Într-un viitor mai mult sau mai puțin îndepărtat, când în județul Bacău toate aspectele culturii populare actuale vor fi complet transformate ele vor constitui un nou subiect de cercetare etnografică.

În județul Bacău cercetarea etnografică este la început : nu s-a făcut pînă în prezent prospecții sistematice, echipele de cercetare pe teren au fost rare și au aparținut unor muzee centrale. Rezultatele sînt prin urmare dispersate în diferite părți — Iași, București, Sibiu — și în publicații de specialitate diferite. Această situație este defavorabilă deoarece nu există o bază serioasă de la care să se pornească în viitor. Această situație prezintă și unele avantagii în sensul că programul poate fi conceput numai în funcție de normele științifice și de scopul urmărit.

Pentru a realiza o cercetare planificată, sistematică, ea trebuie coordonată și controlată de un organism care să fie înzestrat cu mijloace materiale și cu personalul necesar. Acest organism care trebuie să fie muzeul va avea sarcini multiple și anume :

1. culegerea tuturor informațiilor și documentației existente (bibliografie, documente, inventare de colecții audiovizuale realizate de radio, televiziune, cinematografie, recensăminte ale colecțiilor etnografice sau folclorice private pe teritoriul județului);

2. definirea zonelor de cercetare;

3. stabilirea unei ordini de prioritate a zonelor și problemelor de cercetare în funcție de ritmul transformărilor;

4. urmărirea permanentă a programului pe măsura culegerii datelor de teren și revizuirea priorităților în funcție de progresul dezvoltării industrializării;

5. coordonarea activității echipelor.

Fiecare echipă va trebui să fie compusă din cercetători cu experiență și înzestrată cu echipamentul necesar (aparate foto, pentru filmare și magnetofon).

De o importanță deosebită pentru bunul mers al cercetării sînt metodele folosite. Este imposibil ca în cîteva cuvinte să se indice o metodă universal valabilă de cercetare. Trebuie aleasă cea mai bună în funcție

de circumstanțe, de teren, de scopul cercetării ; ele pot fi combinate. În stadiul inițial, cu un personal mai puțin experimentat, este bine să se înceapă cu tehnici simple, verificate :

a. metoda „inventarierii“, bine condusă și exploatată, poate permite realizarea unei monografii aproape perfecte. Ea se caracterizează prin cercetarea meticuloasă a tuturor aspectelor etnografice, fără să negligeze nici cele mai modeste probleme. Datorită acestei metode care pornește de la cercetarea obiectelor, cercetătorul poate aborda succesiv domeniul social, ideologic etc. În plus, această metodă bazată pe cercetarea obiectelor, oferă mari avantagii pentru utilizarea ulterioară a materialului colectat în muzeu ;

b. metoda „genealogică“ este un mijloc simplu de a urmări un fenomen în timp, cât de departe permite memoria subiectului examinat. Această metodă istorică poate da măsura evoluției structurilor familiale, sociale etc. ;

c. metoda „statistică“ în măsura în care se bazează pe chestionare este mai dificil de practicat. În cea mai mare parte din cazuri această metodă trebuie rezervată pentru sondagiile de verificare.

În cazul cercetărilor de salvare, va fi adesea imposibil să se aplice o metodă în toată rigoarea științifică. Cercetătorul va trebui în acest caz să se adapteze condițiilor și să țină seama de factorul timp. În cel mai rău caz, el va fi obligat să se mulțumească cu o colecționare rapidă, analoagă „perieghezelor“ arheologice. Fiecare obiect colecționat va trebui să fie însoțit de o fișă descriptivă completată pe teren cu cea mai mare grijă ; acest fapt va permite folosirea ulterioară a obiectelor pentru publicarea sau prezentarea în muzeu.

Cînd echipa de cercetare dispune de timpul necesar, ea va trebui să consacre eforturile sale cunoașterii complete a zonei și comunității umane alese, sub toate aspectele. În acest caz se va face o anchetă de tip clasic a cărei organizare se poate prezenta astfel :

- a. Lucrări preliminare — despuirea documentelor ;
  - luarea de contact de la distanță ;
  - stabilirea planului de cercetare ;
  - preparative materiale.
- b. Desfășurarea campaniei — contactul cu autoritățile locale ;
  - recunoașterea generală a subiectului ce urmează a fi cercetat ;
  - aplicarea planului de lucru.
- c. Elaborarea rezultatelor.

În clasificarea ICOM, muzeele de etnografie constituie o categorie aparte. Muzeul este rezultatul practic al cercetării etnografice și asigură două funcții esențiale :

a. conservă rezultatele cercetării ; b. le pune la îndemîna marelui public.

Muzeul etnografic ideal trebuie să dea imaginea „terenului“ și nu orice imagine, ci una complet comentată, amănunțită, vie. Multe muzee acordă preferință excesivă pentru un aspect sau altul de civilizație și ne-

glijează pe toate celelalte. Imaginea zonei este deformată în acest fel, dezechilibrată, adesea inutilizabilă pentru un studiu de sinteză.

Pentru ca în muzee imaginea „terenului” să fie cât mai exactă și mai completă singurul mijloc este de a folosi și utiliza cu rigoare pentru formarea colecțiilor metoda inventarului atât de apreciată la Marcel Mauss. Cu alte cuvinte întocmirea catalogului care să cuprindă toate activitățile individuale, familiale sau colective în toate domeniile tehnice, materiale, estetice, sociale, juridice și religioase.

Se poate considera că recolta etnografică a fost bine făcută când în fiecare rubrică din catalog vom găsi obiectele respective, de la cea mai modestă unealtă de lucru a pământului, la elementele de podoabă sau cele de cult.

Muzeul etnografic trebuie să cuprindă în afara obiectelor, și o ilustrație audio-vizuală completă fără de care colecțiile vor apare rupte de realitate. În concepția modernă muzeul nu mai este doar un depozit cu tot felul de obiecte rare, curioase sau frumoase ci trebuie să fie un laborator.

Ca urmare a transformărilor ce au loc în toată țara, într-un viitor apropiat „terenul” se va schimba sau va dispărea. În acest moment muzeul, constituit pe baze științifice din vreme, va căpăta o valoare inestimabilă, deoarece va deveni „terenul însuși”, locul în care vizitatorul va afla ceea ce înseamnă tradiția locului, singurul loc în care cercetătorul va putea să mai găsească informațiile de care are nevoie.

El va găsi aceste informații numai dacă muzeul n-a fost conceput ca ca un fel de cimitir al trecutului ci dimpotrivă dacă a fost conceput ca un instrument de salvare al unor elemente vii. Dacă etnografii au lucrat pe teren, privind fiecare obiect ca un martor, dacă au consemnat cu grijă toate observațiile pe fișă, dacă au înregistrat gesturile pe peliculă și sunetele pe bandă, muzeul va fi un adevărat document asupra vieții comunității umane.

Astfel apare clar că muzeul nu are rolul limitat de a asigura restaurarea și conservarea obiectelor ci trebuie să aibă ca scop culegerea și organizarea tuturor datelor susceptibile să le confere o viață reală.

Muzeul trebuie să asigure în același timp prezentarea diferitelor elemente, în așa fel ca vizitatorul să poată privi și înțelege viața altor oameni, într-un judicios echilibru de factori științifici, didactici, estetici și în respectul valorilor materiale și spirituale ale trecutului.

Apoi, muzeul trebuie să devină un organism permanent de cercetări pentru muzeografi, de cultură pentru marele public, unde se găsesc reunite și vii toate elementele care constituie personalitatea proprie fiecărei zone, fiecărei societăți.

Acestea sînt argumentele științifice și culturale care justifică crearea muzeelor etnografice în centrele județene. Se poate spune că nu este doar o necesitate ci o datorie de onoare care sîntem siguri, că este în vederile colectivului științific de muzeografi din Bacău.